

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-3>

УДК 339.51:67.012

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

EXTERNAL ECONOMIC ACTIVITY OF UKRAINE WITH EU COUNTRIES

Гаврилюк Іванна Іванівнакандидат економічних наук, в.о. доцента,
Львівський національний університет природокористування
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9517-3021>**Havrylyuk Ivanna**

Lviv National Environmental University

Повномасштабне військове вторгнення росії вплинуло на зовнішню торгівлю України, спричинило значні втрати людського капіталу, порушило інфраструктуру та торговельні ланцюги, а також завдало величезної шкоди виробничим потужностям через відключення електроенергії. У статті представлено детальний аналіз основних показників, що відображають характер економічних відносин між Україною та країнами ЄС. Для визначення структури зовнішньоекономічної діяльності використовується метод системного аналізу. Методами спостереження та опису було зібрано та порівняно дані імпорту та експорту, а комплексний підхід використано для висвітлення особливостей зовнішньої економіки України під час війни. Проаналізовано товарну та географічну структуру імпорту та експорту. Проаналізовано статистичні дані Держмитслужби України за перше півріччя 2023 року, які відтворюють поточну ситуацію зовнішньої торгівлі товарами в умовах війни з урахуванням ситуації на світовий ринок. Стан торгівлі товарами у I півріччі 2023 року свідчить про ознаки стабілізації зовнішньоекономічної діяльності. Але з огляду на наслідки пошкодження портової інфраструктури та зрив експорту зерна, показники у другому півріччі цього року, швидше за все, будуть гіршими. Експорт до ЄС впав на 10% через зниження обсягів експорту в більшості товарних категорій, пов'язане з проблемами транзиту сільськогосподарської продукції та заборонами на імпорт зернових та олійних культур окремими державами – членами ЄС.

Ключові слова: зовнішня економіка, експорт, імпорт, зовнішньоекономічна діяльність, міжнародна торгівля.

Ukraine aspires to become a full member of the European Union. The country is expected to receive EU candidate status in 2022. Ukraine's foreign trade with the EU countries accounts for a significant share of its total foreign trade. The full-scale military invasion of russia has affected Ukraine's foreign trade, caused significant losses of human capital, disrupted infrastructure and trade chains, and caused extensive damage to production facilities due to power outages. The article presents indicators of foreign economic activity and identifies trends in their change. The article provides a detailed analysis of the main indicators reflecting the nature of economic relations between Ukraine and EU countries. The main dependencies of the dynamics of Ukraine's trade with the EU are identified. The method of system analysis is used to determine the structure of foreign economic activity. Import and export data were collected and compared using the methods of observation and description, and a comprehensive approach was used to highlight the peculiarities of Ukraine's foreign economy during the war. The article analyses the commodity and geographical structure of imports and exports. The author analyses the statistical data of the State Customs Service of Ukraine for the first half of 2023, which reflect the current situation of foreign trade in goods in the context of the war, taking into account the situation on the world market. The state of foreign trade in the first half of 2023 shows signs of stabilisation of foreign economic activity. However, given the consequences of the damage to port infrastructure and the disruption of grain exports, the performance in the second half of this year is likely to be worse. Exports to the EU fell by 10% as a result of a decline in exports in most product categories due to problems with the transit of agricultural products and import bans on cereals and oilseeds imposed by some EU member states. The continued growth in imports, combined with a moderate decline in exports, led to a deterioration in the trade balance, which increased to a negative balance of over USD 11 billion. This represents an increase of USD 8.4 billion or 317%. The priority for the near future should be to diversify logistics routes by developing land transport corridors to the EU in order to reduce dependence on maritime exports. Ukraine's move towards European integration is also accelerating in the area of foreign trade, as evidenced by the strengthening of trade relations with the EU, especially as Ukraine's trade with the EU is now at a level comparable to that of some EU member states.

Keywords: foreign economy, exports, imports, foreign economic activity, international trade.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації підвищення рівня торгівлі та співробітництва може стати рушійною силою підтримки економічного розвитку. Багато економістів стверджують, що «відкрита» економіка розвивається скоріше, ніж «закрита»: міжнародна торгівля має здібність для прискорення економічного зростання за рахунок збільшення зовнішнього попиту на товари та послуги, надаючи клієнтам більший вибір, підвищуючи ефективність і продуктивність. Міжнародна торговельна політика Європейського Союзу спрямована на сприяння взаємозамінному відкриттю ринків і розширенню торгівлі, формуючи нові можливості для збільшення торгівлі, інвестицій, інновацій.

Події, котрі відбуваються в Україні, є небувалими. У таких важких умовах країна і світ не мають належного досвіду валютного регулювання. Надзвичайно важливими є забезпечення національної безпеки, нормалізування економіки та післявоєнне відновлення. Військове вторгнення в Україну затримало економічний розвиток на роки, спричинило значні втрати людського капіталу, зруйнувало інфраструктуру та торговельні ланцюги. Значної шкоди було завдано сільськогосподарській продукції та виробничим потужностям через втрату електроенергії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми зовнішньоекономічної діяльності підприємств досліджували такі науковці як: Бондаренко Н. [1], Завгородній А. [4], Козак Ю., Притула Н., Єрмакова О. [5], Ковтун Е. [10], Легостаєва О. [7], Овсієнко А. [8], Остапенко Т. [9], Решетняк К. [11] та ін.

Воєнний стан, найімовірніше, залишиться в силі через повномасштабне вторгнення в Україну російських агресорів. Оскільки зовнішня торгівля України постійно змінюється та адаптується до нових політичних та економічних викликів, необхідні подальші дослідження для аналізу цих змін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Не дивлячись на великий прогрес науковців у вивченні питань, пов'язаних з особливостями різних поглядів зовнішньоекономічної діяльності, при аналізі впливу економічних умов на показники діяльності враховується високий ступінь внутрішньої та зовнішньої динаміки. Середовище, в якому функціонує вітчизняна економічна система, є актуальним і потребує подальшого розгляду.

Постановка завдання. Цілями дослідження є: визначити сучасний стан та основні

перспективи розвитку економічної діяльності України щодо ЄС; проаналізувати сучасний стан економічної діяльності України щодо ЄС; виявити основні проблеми, пов'язані з функціонуванням економічної діяльності України щодо ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національні ринки пропонують чимало можливостей для розвитку та покращення, але в теперішньому інтегрованому світі компанії збільшують кордони між країнами. Здійснення міжнародної діяльності може превентивно змінити цю ситуацію, надаючи великі перспективи для збільшення та зростання. Але це завдання може бути досить важким і працювати на міжнародному полі нелегко. Коли діло доходить до зовнішньої торгівлі, тут потрібно звертати увагу на ряд факторів, включаючи експортні стратегії, ризики ланцюжка поставок і міжнародні платежі.

В Україні є багато проблем для всієї економічної діяльності, через нестабільність політичної ситуації багато пов'язаних з цим проблем: військові дії на сході країни не дають країні розвиватися і відштовхують будь-яку країну щодо іноземних інвестицій, що призвели до поганого інвестиційного середовища по всій країні. Важливим чинником є також високий рівень недовіри населення до органів державної влади, а низький рівень інфраструктури в країні є одним із найжахливіших недоліків для економіки та всієї господарської діяльності, оскільки інфраструктура є основою будь-якої благополучної економічної діяльності в країні, вкрай низький рівень матеріально-технічного забезпечення, що призводить до уповільнення внутрішньоекономічних процесів, пов'язаних із міжнародною діяльністю країни.

Зазначимо фактори, які сприятимуть ефективному розвитку міжнародної торгівлі України:

- брак технічних бар'єрів для експорту продукції до країн ЄС та підвищення експортних квот для безмитного постачання продукції на ринки ЄС;
- результативний метод представництва міжнародних інтересів України в світі;
- інформаційна допомога експортерів для більшої обізнаності підприємців про фінансові можливості;
- підвищення ступеня якості транспортної інфраструктури, зниження митної вартості товарів [2].

Договір про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, загалом її торго-

вельна сторона відносно створення Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, відмінила більшість ввізних мит ЄС, що значно спростило українським підприємствам проводити обмін товарами та послугами з підприємствами та споживачами країн ЄС. Однак лишається ряд товарів, які не застраховані високими митними ставками і тарифними квотами ЄС [2].

ЄС є основним торговельним партнером України: у 2022 році частка торгівлі товарами та послугами з ЄС становила 53,6% від загального обсягу торгівлі України (39,1% у 2021 році).

Українська економіка поступово адаптується до функціонування в умовах воєнного стану, що впливає на зовнішню торгівлю. Як наслідок, товарообіг України почав відновлюватися, продемонструвавши незначне зростання на 4% у вартісному вираженні (таблиця 1). Однак у фізичному вираженні товарообіг скоротився на стільки ж. Негативну динаміку експорту товарів подолати не вдалося. Експорт скоротився на 14% до 19,4 млрд доларів США. Обсяги експорту впали на 14% до 19,4 млрд дол. Обсяг експорту товарів збільшився на 4% завдяки

вирішенню деяких логістичних проблем, пов'язаних із триваючою російською агресією.

На відміну від експорту, імпорт товарів зріс на 20% до 30,4 млрд доларів США. Однак фізичний обсяг імпорту впав на 26%, що відображає вищі світові ціни на ключові товари українського імпорту та зміни у структурі імпортованих товарів.

Суттєве збільшення від'ємного сальдо торгівлі товарами понад 11 млрд дол. США відбулося, зокрема, через значний дефіцит у торгівлі машинами, обладнанням та транспортом, паливно-енергетичними товарами та хімічною продукцією, текстильними виробами, взуттям та іншими товарами [6].

Товарна структура експорту та імпорту змінилася порівняно з першим півріччям минулого року. В експорті продовжували домінувати продовольчі товари та сільськогосподарська сировина, частка яких у загальному обсязі експорту зросла до 60,6%. Частка несільськогосподарської продукції в експорті скоротилася до 39,4% (рис. 1).

Водночас, частка експорту металів та виробів з них зменшилась до майже 11% внаслідок скорочення виробництва металургійними підприємствами, а також через логістичні

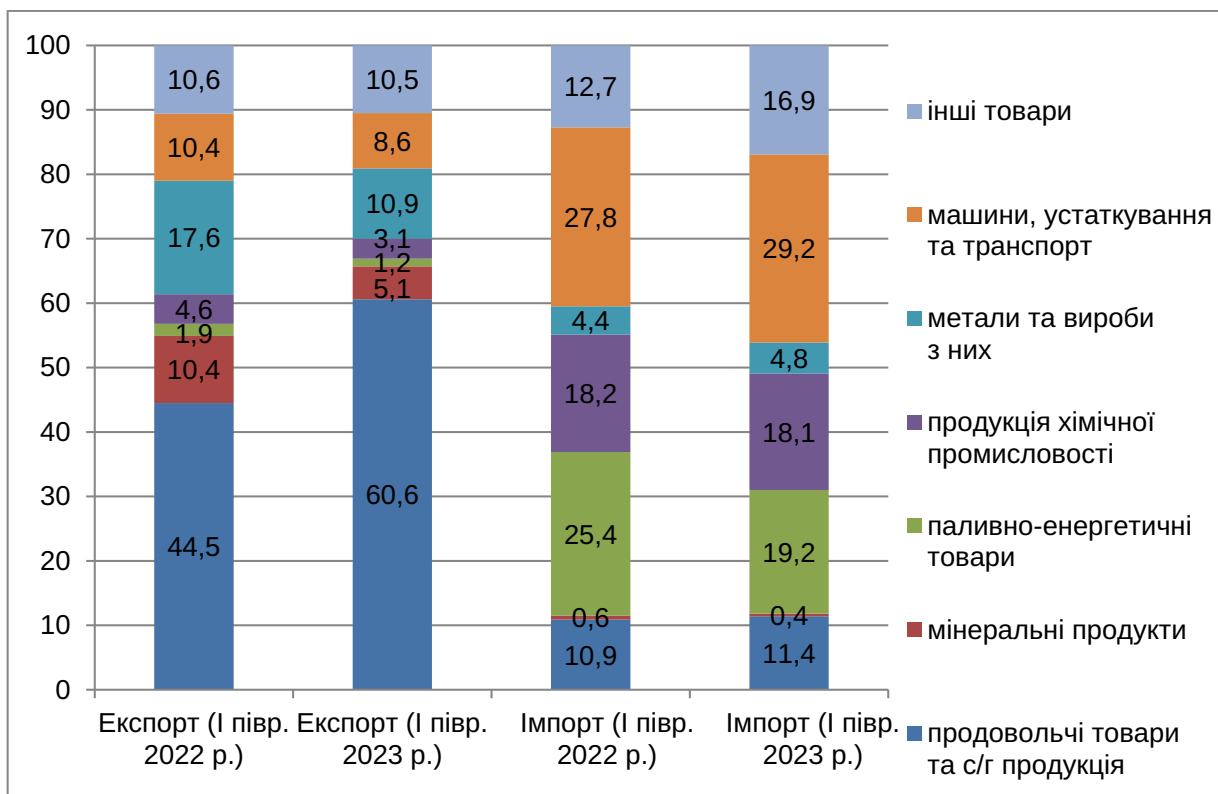

Рис. 1. Товарна структура зовнішньої торгівлі товарами у I півріччі 2022 р. та 2023 р., % (вартісні обсяги)

Джерело: побудовано автором на основі [6]

проблеми. Частка експорту мінеральних продуктів також зменшилася (5,1%) (переважно через зниження експорту залізної та титанової руди), машин, обладнання та транспорту (8,6%), хімічної продукції (3,1%) та паливно-енергетичних товарів (1,2%).

У структурі імпорту найбільше зменшилася частка паливно-енергетичних товарів (19,2% від загального обсягу імпорту), що свідчить про поступове насичення внутрішнього ринку. Водночас зросла частка імпорту машин, обладнання та транспорту (29,2%), а також частка імпорту продовольства та сільськогосподарської продукції (11,4%).

У географічній структурі зовнішньої торгівлі понад 62% українського експорту та майже 52% імпорту спрямовано до ЄС, причому частка торгівлі з ЄС з часом зростає до 56%. В умовах початку війни Україна максимально використовувала режим вільної торгівлі, передбачений поглибленою та всеохоплюючою зоною вільної торгівлі. Вдало також використовується інструмент підтримки української економіки, як скасування ЄС торговельних обмежень на український експорт (рис. 2, рис. 3).

Крім ЄС, значні обсяги товарів з України йшли до Китаю (8,5%), Туреччини (8,2%), Єгипту (2,9%), Індії (1,6%) та США (1,5%). Серед основних торговельних партнерів найбільше зріс експорт до Туреччини (+24%) за рахунок збільшення поставок соняшникової

олії, пшениці, сої, ячменю, гороху, деревини, феросплавів, двигунів, запасних частин до залізничних локомотивів і трамвайних вагонів.

Зменшення показника експорту не вдалося компенсувати збільшенням поставання до ЄС транспортного обладнання та його запчастин і аксесуарів (на 17 %), інших товарів (на 1867 %), а також продовольства й сировини для його виробництва (на 29 %). Експорту цієї групи товарів не сприяли проблеми з транзитом аграрної продукції, а також заборона з боку Польщі, Угорщини, Болгарії, Словаччини та Румунії на імпорт української пшениці, кукурудзи, насіння ріпаку та соняшнику до 15 вересня поточного року. Заборона може бути продовжена до кінця 2023 р. [12].

Економіка продовжує і на дальше працювати, однак в наступні декілька років стикнеться з великими труднощами. Втрата матеріальних активів та людського капіталу в поєднанні зі складною безпековою ситуацією означає, що відновлення ВВП буде досить повільним. Інфляція прогнозовано пришвидшилась, однак не вийшла з-під контролю. Зовнішні труднощі залишаються досить великими, тому що економіка втратила частину експортного потенціалу, а відтік капітал зберігається у великих обсягах [3].

У сучасній глобалізованій економіці майже всі країни беруть участь у міжнародній торгівлі. Імпортні та експортні операції впливають на економіку країни багатьма способами.

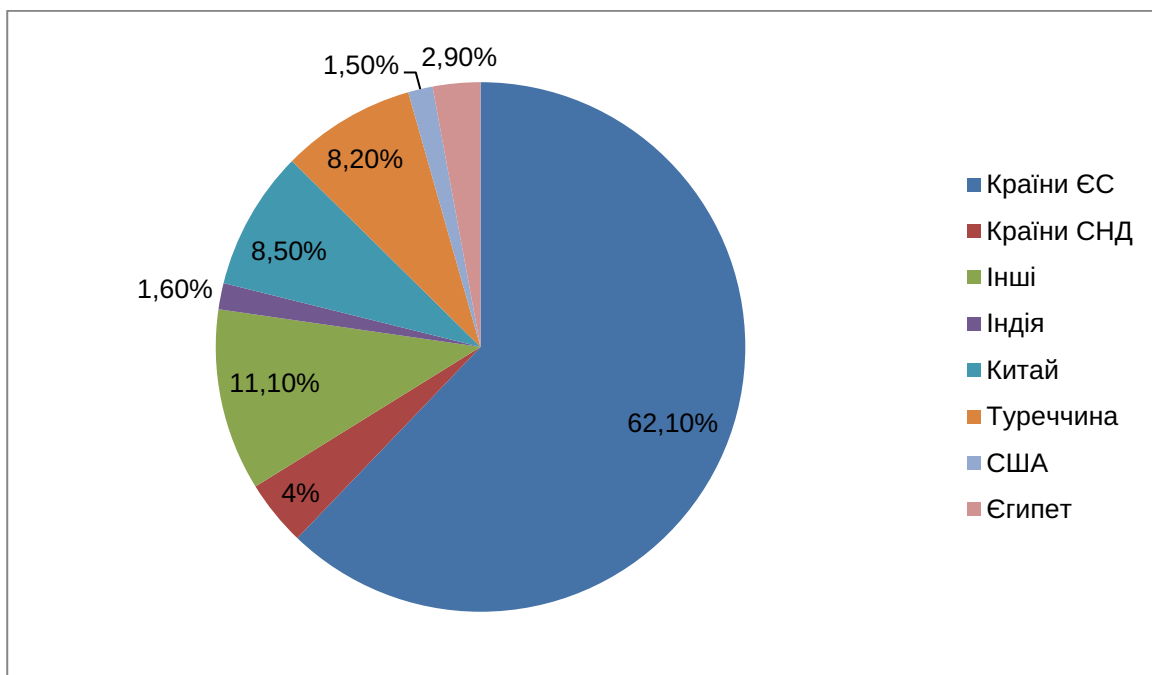

Рис. 2. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами (експорт), 6 міс. 2023 р.

Джерело: побудовано автором на основі [12]

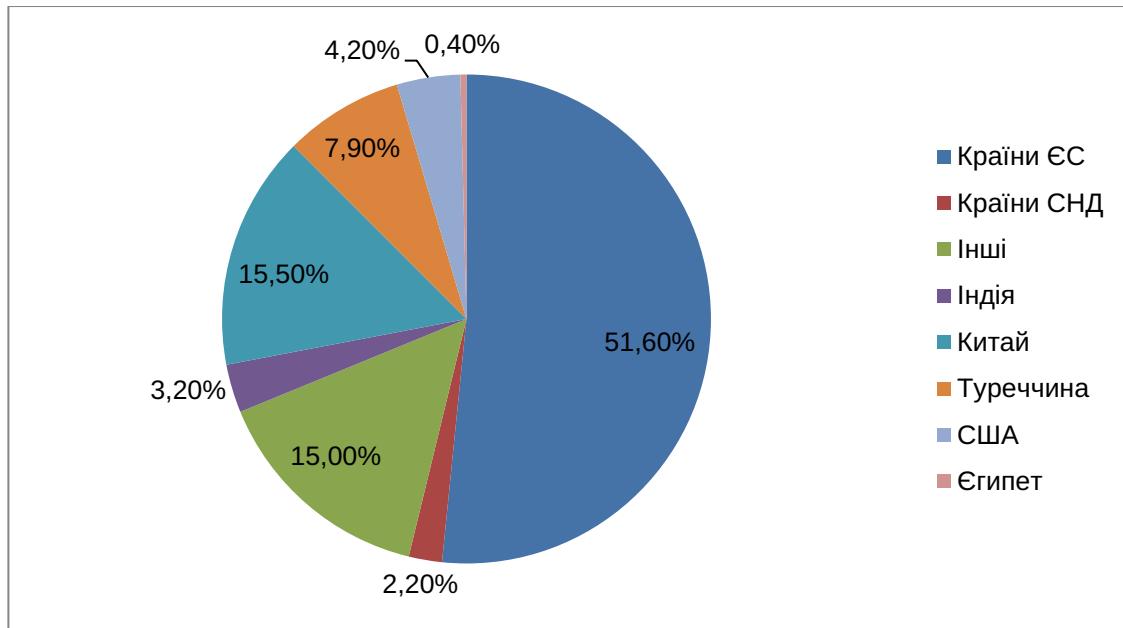

Рис. 3. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами (імпорт), 6 міс. 2023 р.

Джерело: побудовано автором на основі [12]

Обмінні курси, темпи інфляції та відсоткові ставки залежать від балансу імпорту та експорту країни. Високий рівень імпорту свідчить про здоровий внутрішній попит та економічне зростання, тоді як високий рівень експорту стимулює зайнятість і приплив капіталу в країну, що призводить до зростання приватного споживання. Хороший баланс між імпортом та експортом допомагає забезпечити сильну та стабільну економіку.

Винятковість теперішнього часу для України, від якого залежить не лише сьогодення країни, а й її майбутні перспективи, полягає в наявності довгострокової підтримки з боку міжнародних партнерів, що гарантує макроекономічну стабільність і безпеку. Завданням уряду в період післявоєнної відбудови є створення середовища, сприятливого для розвитку вітчизняного підприємництва у відкритому економічному просторі та здатного витримати конкурентний тиск на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Висновки. Дослідження показало, що Україна опинилася в складній ситуації російської військової агресії проти України, яка створює негативну динаміку у зовнішньоеко-

номічній діяльності. Це має значний вплив на економіку країни, оскільки зовнішній ринок є важливим джерелом доходів для України. Дослідження основних тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності України в період російської агресії показує, що обсяги експорту товарів з України, який фактично зупинився на початку війни, зараз поступово відновлюються.

Для оперативної координації зовнішньоекономічної діяльності необхідно впроваджувати аналітичні системи на основі передових інформаційних технологій в режимі реального часу та застосовувати передові технології штучного інтелекту при прийнятті рішень. Українським промисловим підприємствам варто знати про можливості виходу на нові ринки передових європейських країн на етапі відновлення економіки після закінчення війни. Однак головною передумовою для закріплення на цих ринках є бажання і готовність вітчизняних підприємств розвивати різні сектори економіки та підвищувати свою конкурентоспроможність за рахунок підвищення рівня інноваційності, екологічності та технологічної складності своєї продукції і послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Бондаренко Н. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств в умовах глобалізації економіки. *Соціальна економіка*. 2020. № 59. С. 105–117.
- Гаврилук І. І. Динаміка та тенденції розвитку міжнародної торгівлі в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2126>

3. Гаврилюк І. І. Розвиток міжнародної торгівлі в системі міжнародних економічних відносин в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1969>
4. Завгородній А. В. Принципи зовнішньоекономічної діяльності: національні та регіональні виміри. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 1. С. 85–93.
5. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон [монографія] / Ю. Г. Козак, Н. В. Притула, О. А. Єрмакова та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 240 с.
6. Зовнішня торгівля товарами. Підсумки I півріччя 2023 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-tovaramy-pidsumky-i-pivrichchya-2023-roku>
7. Легостаєва О. Тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств України. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 2. С. 28–32.
8. Овсієнко А. М. Управління зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання. *Економічний вісник університету*. Збірник наукових праць науковців та аспірантів. Переяслав-Хмельницький : ПХДПУ, 2015. Том 27-1. С. 123–128.
9. Остапенко Т. Г. Нанорівень розвитку менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Управління розвитком*. 2016. № 3 (185). С. 48–54.
10. Ковтун Е. Управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2018. № 2. С. 41–45.
11. Решетняк К. Е. Експортно-імпортні операції як основа зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Управління розвитком*. 2012. № 3. С. 30–32.
12. Five European countries will extend ban on Ukraine's grain but let it head to other places. URL: <https://apnews.com/article/grain-import-ban-ukraine-russia-war-85491c04>

REFERENCES:

1. Bondarenko, N. (2020). Rozvytok zovnishnoekonomichnoi diialnosti ukraïnskykh pidpryemstv v umovakh hlobalizatsii ekonomiky.[Development of foreign economic activity of Ukrainian enterprises in the context of economic globalization]. *Sotsialna ekonomika*, vol. 59, pp. 105–117.
2. Havrilyuk I. I. (2023). Dynamika ta tendentsiyi rozvytku mizhnarodnoyi torhivli v Ukrayini [Dynamics and trends in the development of international trade in Ukraine]. *Economy and society*, vol. 47. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2126>
3. Havrilyuk I. I. (2022). Rozvytok mizhnarodnoyi torhivli v systemi mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn v Ukrayini [Development of international trade in the system of international economic relations in Ukraine]. *Economy and society*, vol. 45. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/969>
4. Zavgorodniy A. V. (2019). Pryntsyipy zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti: natsional'ni ta rehional'ni vymiry [Principles of foreign economic activity: national and regional dimensions]. *Ukrainian Journal of Applied Economics*, vol. 4, no. 1, pp. 85–93.
5. Kozak, N. V. Prytula, O. A. Yermakova Yu. H. ta in. (2016). Zovnishnoekonomichna diialnist: pidpryemstvo-rehion [monohrafiia]. Kyiv: Tsentruchbovoi literatury, 240 s.
6. Foreign trade in goods. Results of the first half of 2023. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-tovaramy-pidsumky-i-pivrichchya-2023-roku>
7. Liehostaieva, O. (2020). Tendentsii rozvytku zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidpryemstv Ukrainy [Trends in the development of foreign economic activity of Ukrainian enterprises]. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia*, vol. 2, pp. 28–32. (in Ukrainian)
8. Ovsienko A. M. (2015). Upravlinnya zovnishn'oekonomichnoyu diyal'nistyuu subyektiv hospodaryuvannya [Management of foreign economic activity of economic entities]. *Economic Bulletin of the University*. Collection of scientific works of scientists and graduate students. Pereiaslav-Khmelnytskyi: PSPU, vol. 27-1, pp. 123–128.
9. Ostapenko T. G. (2016). Nanoriven' rozvytku menedzhmentu zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti pidpryemstv [The nano-level of development of the management of foreign economic activity of enterprises]. *Upravlinnya rozvytkom*, vol. 3 (185), pp. 48–54.
10. Kovtun, E. (2018). Upravlinnia zovnishnoekonomichnoiu diialnistiu pidpryemstva [Management of foreign economic activity of the enterprise]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho*, vol. 2, pp. 41–45. (in Ukrainian)
11. Reshetniak K. E. (2012). Eksportno-importhni operatsii yak osnova zovnishnoekonomichnoyi diialnosti pidpryemstva [Export-import operations as the basis of the enterprise's foreign economic activity]. *Upravlinnia rozvytkom*, no. 3, pp. 30–32.
12. Five European countries will extend ban on Ukraine's grain but let it head to other places. Available at: <https://apnews.com/article/grain-import-ban-ukraine-russia-war-85491c04>